

G. TÓTH PÉTER

Egyházi kapcsolatok Szeged és Csanád között a késő középkorban*

A tanulmány célja az, hogy bemutassa a középkori Dél-Alföld legnagyobb városa, Szeged és a hozzá legközelebbi püspöki székhely, Csanád egyházi kapcsolatait. Különös hangsúlyt fektetünk a szegedi személyeknek a csanádi székeskáptalanban való szereplésére. A magyarországi káptalanok személyi állománya, azaz a kanonoki réteg a 14. század közepétől egy kultúrájában és funkcióiban is erőteljesen laicizálódott, sok vonatkozásban a leendő világi értelmiség feladatait ellátó csoport volt. A csanádi mellett igyekeztünk a többi magyarországi káptalanban a 14–16. században szerepelt szegedi klerikust is feltérképezni, hogy ezáltal jobban érzékelhessük a Szeged és Csanád közötti kapcsolatok jelentőségét. Bár Szeged nem a csanádi egyházmegyéhez tartozott, polgárfiai mégis Csanádra mentek tanulni – egyházi javadalmak megszerzése és személyes kapcsolatok kiépítése végett is. Ennek legfőbb oka a földrajzi közelség, és az abból eredő területi és gazdasági kapcsolatok mellett az, hogy a csanádi székeskáptalan a középkori Dél-Alföld legnagyobb egyházi testülete volt. A tanulmány elsőként mutat rá arra a jelenségre, hogy a korabeli dunántúli káptalanokban javadalomhoz segítettek egymást a Csanádon személyes kapcsolatba került csanádi és szegedi klerikusok.

Az első, kifejezetten a középkori Szeged művelődéstörténetével foglalkozó szakmunka már viszonylag korán, 1910-ben napvilágot látott Szmollény Nándor tollából *A középkori Szeged műveltsége* címmel.¹ Szmollény művében öt különböző egyetem hallgatói anyakönyvből 113 szegedinek vélt nevet gyűjtött össze. Kellő mértékű kritika alkalmazásának hiányában azonban sok kétséges névalakot is szegedinek számított. A forrásokkal kapcsolatban részben azóta is fennálló problémát Petrovics István 1983-ban a következőképp fogalmazta meg: „...a szegedi hallgatókról egészen pontos kimutatást nem tudunk adni, mivel pusztán a névalak alapján (*de Ziget, de Sciget* stb.) a szegedi származás nem mindig igazolható, tudniillik ezek az alakok eltérnek a város megjelölésére ezen időszakban használatos elnevezések írásképétől (*Zegediensis, de Segedino, de Zegedino*).”²

Szmollény munkájának közzététele után hatvanöt évnek kellett eltelnie, hogy 1975-ben megjelenjen Bálint Sándor könyve, a témában mindmáig mérvadónak számító *Szeged re-*

* Jelen tanulmány a NK 81502 sz. OTKA kutatási pályázat támogatásával készült.

¹ Szmollény Nándor: *A középkori Szeged műveltsége, Casparus Fraxinus de Zegedinus levelezése Nádasdi Tamás nádorral*. Szeged, 1910. 24–27.

² Petrovics István: *Az egységesülés útján (1242 – kb. 1440)*. In: Kristó Gyula (szerk.): *Szeged története 1. A kezdetektől 1686-ig*. Szeged, 1983. 345–423., 419–420.

Természetesen a Szegedi „vezetéknev” nem jelenti egyértelműen, hogy viselője Szeged szabad királyi város lakosa volt, számolnunk kell olyan személyekkel is, akik valamely településre Szegedről települtek ki, és ezért viselték és örökítették e nevet. Ám az ilyen eset csak ritkán érhető utol a ránk maradt forrásokban.

neszázsz kori műveltsége. A szerző a „szegedi béke” és a „szegedi veszedelem” közötti időszak társadalmának műveltségét és literátusvilágát kívánta megrajzolni. Könyvének nagy érdeme, hogy egyértelműen bizonyította: Szeged a 15. század végére, a 16. század elejére Magyarország egyik legműveltebb városa lett. Míg 1440 és 1529 között Buda 164, Pest pedig 108 hallgatót adott a bécsi és krakkói egyetemnek (e számban azonban a szerzetesek is benne foglaltatnak), addig ugyanezen évtizedekből (1440–1526 között) 100–110 szegedi tanulóat vehetünk számításba, mégpedig a kolostorok lakói nélkül. Bálint Sándor legfőbb feladatának a dokumentálást, a rendelkezésre álló forrásanyag összegyűjtését és csoportosítását, valamint Szeged literátus fiainak bemutatását és felsorolását tartotta. Monografikus feldolgozásra nem vállalkozott, inkább bizonyos, a források révén kitapintható jelenségekre keresett magyarázatot.

Ilyen sajátos jelenség a szegediek szereplése a középkori egyházi társadalom középosztályában, a kanonoki rétegben. Feltűnőnek tartotta, „hogy egészen a török hódoltságig a kalocsai főegyházmegyéhez tartozó Szeged fiai milyen csekély számmal választanak éppen itt hivatást maguknak. Annál számosabban tűnnek föl azonban a csanádi, váradi és elvéve más egyházmegyékben. Aligha tévedünk – folytatja –, ha e jelenség okát főleg abban látjuk, hogy a Városnak a kegyúri jog gyakorlása és a szerémi bordézsmá, illetőleg vám körül számos, okleveles adatokkal is igazolható vitája, nézeteltérése volt a kalocsai főegyházmegye papi birtokosaival. Ez a feszültség a szegedi fiaknak saját egyházmegyéjükben való pályafutására aligha lehetett kedvező hatással.”³ Bálint Sándor ezen nézetét a könyvét lektoráló – többek között Szeged könyvtártörténetével és a szegediek egyetemjárásával foglalkozó – Kulcsár Péter is átvette, és változtatás nélkül felhasználta a *Szeged története* című monográfia általa írt fejezetében.⁴

Számszerűen vizsgálva a szegediek szereplését az egyházi társadalom középosztályában, Bálint Sándor 10 csanádi, 7 váradi, 3 kalocsai, 3 győri, 2 esztergomi, 2 titeli és 1-1 pozsonyi, pécsi, bácsi és egri kanonokot talált.

Bálint Sándor már 1960-ban elkészült munkájának kéziratával. Az azóta eltelt fél évszázad kutatási eredményei, valamint a vizsgált időszaknak a 16. század végéig való kiterjesztése valamelyest módosították az előbbi adatokat. Ezek szerint Csanádon 11,⁵ Váradon 7

³ Bálint Sándor: *Szeged reneszánsz kori műveltsége. Humanizmus és reformáció* 5. Budapest, 1975. 79–80.

⁴ Kulcsár Péter: *Az egységes város (kb.1440–1498); A szabad királyi város (1498–1543)*. In: Kristó Gyula (szerk.): *Szeged története* 1. A kezdetektől 1686-ig. Szeged, 1983. 424–444.; 445–533.

⁵ Szegedi Gergely csanádi székeskáptalani kanonok (1521–1536): Borovszky Samu: *Csanád vármegye története 1715-ig. I. A vármegye általános története*. Budapest, 1896. 428.; Juhász Kálmán: *A csanádi székeskáptalan a középkorban. (1030–1552)*. *Csanád vármegyei könyvtár* 38. Makó, 1941. 84. Szegedi György maroselvi főesperes a csanádi székeskáptalanban (1552): Juhász: *A csanádi székeskáptalan*, 62. Szegedi János temesi főesperes a csanádi székeskáptalanban (1521–1522): Borovszky: *Csanád vármegye története I.*, 407.; Juhász: *A csanádi székeskáptalan*, 54. Szegedi László, András fia, kanonok a csanádi székeskáptalanban (1423. ápr. 16. előtt): Juhász: *A csanádi székeskáptalan*, 79. Szegedi Baratin Lukács, sebesi főesperes a csanádi székeskáptalanban (1483–1487): Borovszky: *Csanád vármegye története I.*, 363–365.; Juhász Kálmán: *A csanádi püspökség története* 5. (1434–1500). *Csanád vármegyei könyvtár* 42. Makó, 1947. 80–97. Szegedi Márton a csanádi székeskáptalanban kanonok 1347-től, majd pedig krassói főesperes is (1355–1358): Borovszky: *Csanád vármegye története I.*, 419.; *Anjou-kori oklevéltár. Documenta res Hungaricas tempore regum Andegavensium illustrantia*. Budapest–Szeged, XXXI. 56. Szegedi Miklós csanádi kanonok (1511): Borovszky: *Csanád vármegye története I.*, 427.; Juhász: *A csanádi székeskáptalan*, 83. Győri kanonok 1504–1505 Szegedi Szerafin volt csanádi tanuló, csanádi olvasókanonok és kanonok (1497–1499): Borovszky: *Csanád vármegye története I.*, 397.; Juhász:

(közülük 1 személy Csanádon és Egerben is szerepelt),⁶ Győrben 4 (ebből 2 személy Csanádon is szerepelt, egy harmadik pedig Budán),⁷ Kalocsán 4 (egyikük titeli kanonok is volt),⁸ Aradon 3,⁹ Bácsón 3,¹⁰ Budán 3,¹¹ Egerben 3,¹² Zágrábban 3,¹³ Esztergomban 2,¹⁴ Titelen

A csanádi székeskáptalan, 44., majd kispőst (1501–1523): Borovszky: *Csanád vármegye története I.*, 403–404., 435.; Juhász: *A csanádi székeskáptalan*, 38. Szegedi Zákány Balázs volt csanádi tanuló, Csanádon kanonok 1524-ben. Veress Endre: *Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai 1221–1864*. Budapest, 1941. 86., sebesi főesperes (1527–1537): Borovszky: *Csanád vármegye története I.*, 419.; Juhász: *A csanádi székeskáptalan*, 68. Szegedi Zákány Gáspár volt csanádi tanuló, csanádi kispőst és székesegyházi főesperes (1540–1547): Borovszky: *Csanád vármegye története I.*, 404., 435.; Juhász: *A csanádi székeskáptalan*, 38. Szegedi Zákány Imre volt csanádi tanuló, csanádi nagyprépost (1536–1539) Borovszky: *Csanád vármegye története I.*, 392–393.; Juhász: *A csanádi székeskáptalan*, 32.

- ⁶ Szegedi Benedek a váradelőhegyi Szt. István társaskáptalan kanonokja (1565): Bunyitay Vincze: *A váradeli püspökség története. Káptalanai s monostorai, a püspökség alapításától 1566. évig*. Nagyvárád, 1883. 226. Szegedi Bertalan váradeli székeskáptalani éneklőkanonok (1553): Bunyitay: *A váradeli püspökség*, 182. Szegedi Ferenc váradeli kanonok (1538): Bálint: *Szeged reneszánsz kori műveltsége*, 81. Szegedi Gergely váradeli székeskáptalani őrkanonok (1510–1513): Bunyitay: *A váradeli püspökség*, 169. Szegedi Gergely váradeli székesegyházi főesperes és kanonok (1552–1553), majd egri kanonok (1561): Bunyitay: *A váradeli püspökség*, 181. Szegedi Miklós kanonok a váradeli székeskáptalanban (1489): Bunyitay: *A váradeli püspökség*, 159. Szegedi Miklós váradeli kanonok, váradeli kispőst (Szt. István váradelőhegyi társaskáptalan prépostja) (1535–1542): Bunyitay: *A váradeli püspökség*, 221.
- ⁷ Szegedi Dömötör győri kanonok (1526–1530): Köblös József: *Az egyházi középréteg Mátyás és a Jagellók korában. (A budai, fehérvári, győri és pozsonyi káptalan adattárával). (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 12.)* Budapest, 1994. 425–426. Szegedi Gergely győri kispőst (a Szent Adalbertől nevezett társaskáptalan prépostja 1495–1517; 1513-tól győri segédpüspök): Köblös: *Az egyházi középréteg*, 426. Szegedi János győri kanonok (1510–1520): Köblös: *Az egyházi középréteg*, 426., János mosoni főesperes 1519, budai kanonok (1511–1517) is volt. Szegedi Miklós győri kanonok (1504–1505): Köblös: *Az egyházi középréteg*, 426., Miklós csanádi kanonokként is feltűnik 1511-ben.
- ⁸ Szegedi Gergely kalocsai székesegyházi főesperes és kanonok (1500–1502): Udvardy József: *A kalocsai főszékeskáptalan története a középkorban*. Budapest, 1992. 80.; Szegedi Imre kalocsai kanonok (1445–1450): Udvardy: *A kalocsai főszékeskáptalan*, 92. (később pécsi kanonok is); Szegedi János kalocsai kanonok (1344): Udvardy: *A kalocsai főszékeskáptalan*, 87., titeli kanonikátusa is volt. Szegedi Péter kalocsai kanonok (1509–1517): Udvardy: *A kalocsai főszékeskáptalan*, 95.
- ⁹ Szegedi Ferenc aradi őrkanonok (1552) Borovszky: *Csanád vármegye története I.*, 100.; Szegedi Tamás aradi kanonok (1548): Márki Sándor: *Arad vármegye és Arad szabad királyi város monographiája*. Arad, 1892. 376.; Szegedi Turcsin János aradi kanonok (1552): Borovszky: *Csanád vármegye története I.*, 100.
- ¹⁰ Szegedi Balázs bácsi aléneklőkanonok (1470): Bálint: *Szeged reneszánsz kori műveltsége*, 80.; Szegedi Gergely bácsi kanonokként Krakkóban (1510–1511): Schrauf Károly: *A krakói magyar tanulók-háza lakóinak jegyzéke. Magyarországi tanulók külföldön III.* Budapest, 1893. 15., 78. Vö.: Bálint: *Szeged reneszánsz kori műveltsége*, 71. Szegedi Henrik bácsi lector (1454): Lukcsics Pál: *XV. századi pápák oklevelei II.* Budapest, 1938. 327., Bónis György: *Szentszéki regeszták. Iratok az egyházi bírások történetéhez a középkori Magyarországon*. A szerző hátrahagyott kéziratát gondozta és szerkesztette Balogh Elemér. Budapest, 1997. 337. 2792. sz.
- ¹¹ Szegedi Benedek budai kanonok és káptalani vicarius (1504–1523): Köblös: *Az egyházi középréteg*, 319. Szegedi János győri kanonok 1510–1520, mosoni főesperes 1519, budai kanonok (1511–1517): Köblös: *Az egyházi középréteg*, 320. Szegedi Péter már mint budai kanonok ment ki Bécsbe felsőfokú studiumokat végezni, 1453-ban bölcsészeti karon szerzett licenciatust, majd 1454-ben már jogot hallgatott. Fraknoi Vilmos: *Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen a XIV. és XV. században*. Budapest, 1874. 52.; Schrauf Károly: *Magyarországi tanulók külföldön II. Magyarországi tanulók a bécsi egyetemen*. Budapest, 1892. 145.

2,¹⁵ Pozsonyban ¹⁶ szegedi személy mutatható ki a helyi káptalanokban. A Váradon szereplő szegediek viszonylag magas számának magyarázatát abban láthatjuk, hogy az ottani székeskáptalan (*capitulum cathedrale*) mellett négy társaskáptalan (*capitulum collegiatum*) is működött, tehát bőven akadt kanonoki javadalom.¹⁷ A pécsi káptalanokban 3 személy is szerepelt Szegedi vezetéknevvel, ám ők biztosan nem a királyi szabad város rangját 1498-ban elnyert Szeged polgárfiai, hanem egy – a többek között a nyugat-baranyai Szegetet is birtokló – köznemesi család sarjai voltak.¹⁸

A fenti adatok azt mutatják, hogy a magyarországi káptalanokban javadalommal bíró szegediek több mint negyede a csanádi káptalanokban szerepelt. Ezt a jelenséget magyarázandó, először is arra a Borovszky Samu által már 1897-ben közölt adatra kell utalnunk, miszerint a Csanádon szereplő 11 szegedi személy közül 8 biztosan a csanádi káptalani iskola tanulója volt.¹⁹ Ennek fényében kézenfekvőnek tűnik a következtetés, hogy a középkori Szeged azon fiai, akik klerikus értelmiségi karriert kívántak befutni, több okból is Csanádot választották. Elsősorban a földrajzi adottságok diktálta gyakorlati okból, hiszen Csanád és székeskáptalana légvonalban mindössze 35 km (úton 40–42 km) távolságra volt, sokkal közelebb, mint a 120 km-re (úton 125 km) található bácsi főszékeskáptalan²⁰, ahol a mindenkori szegedi főesperes (*archidiaconus*) is tartózkodott.²¹ Ez a közelség különösen felértékelődik a kor nehézkes közlekedése és rossz útviszonyai tükrében. Ám Csanád nemcsak közel feküdt Szegedhez, de székeskáptalana a Szegedtől északra – Szer felé félúton – lévő

¹² Szegedi Gergely csanádi székeskáptalani kanonok, majd váradi székesegyházi főesperes és kanonok 1552–1553, végül egri kanonok (1561)? Bunyitay: *A váradi püspökség*, 181.; Juhász: *A csanádi székeskáptalan*, 14. Szegedi Albert esztergomi kanonok (1558), majd egri olvasókanonok (1562–1572): Kovács Béla: *Az Egri Egyházmegye története 1596-ig*. Eger, 1987. 34.; Kollányi Ferenc: *Esztergomi kanonokok 1100–1900*. Budapest, 1900. 163.; Bálint: *Szeged reneszánsz kori műveltsége*, 82. Szegedi Pál egri olvasókanonok (1572–1589), 1576-tól zempléni főesperes is): Kovács: *Az Egri Egyházmegye*, 34., 42. Azonos lehet a zágrábi kanonok Szegedi Pállal.

¹³ Szegedi János zágrábi kanonokként 1504-ben Padovában: Veress Endre: *A paduai egyetem magyarországi tanulóinak anyakönyve és iratai 1264–1864*. Budapest, 1915. 24. Szegedi Márton zágrábi kanonok: Kulcsár: *A szabad királyi város (1498–1543)*, 479. Szegedi Pál zágrábi kanonok (1568–1574): Veress Endre: *Olasz egyetemeken*, 102., 103.

¹⁴ Szegedi Albert esztergomi kanonok (1558), majd egri olvasókanonok (1562): Kollányi: *Esztergomi kanonokok*, 163.; Bálint: *Szeged reneszánsz kori műveltsége*, 82.; Kovács: *Az Egri Egyházmegye*, 34. Szegedi Mihály esztergomi kanonok (1558–1562) és nyitrai főesperes is (1559–1563): Kollányi: *Esztergomi kanonokok*, 162.

¹⁵ Szegedi Benedek titeli kanonok (1450): Bálint: *Szeged reneszánsz kori műveltsége*, 80. Szegedi János kalocsai (1344) és titeli kanonok is volt: Bálint: *Szeged reneszánsz kori műveltsége*, 80.

¹⁶ Szegedi Egyed pozsonyi kanonok (1503–1511), dékán (1510–1511): Köblös: *Az egyházi középréteg*, 471–472.

¹⁷ Erre lásd: Bunyitay: *A váradi püspökség* és Kristóf Ilona: *Egyházi középréteg a késő középkori Váradon (1440–1526)*. Egyetemi doktori értekezés. Témavezető: Solymosi László. Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolája. Kézirat. 2009. 66–71.

¹⁸ Fedeles Tamás: *A pécsi székeskáptalan személyi összetétele a késő középkorban (1354–1526)*. *Tanulmányok Pécs Történetéből* 17. Pécs, 2005. 447.

¹⁹ Borovszky Samu: *Csanád vármegye története 1715-ig. II. A vármegye részletes története*. Budapest, 1897. 99–101.

²⁰ Viszonyításképp megemlítjük, hogy Kalocsa 94, Várad 160 km-re (úton 210 km) esett Szegedtől.

²¹ Petrovics István: *A középkori Szeged egyháztörténete az újabb kutatások fényében*. In: Balog Éva – Döbör András – Jancsák Csaba – Kiss Gábor Ferenc – Nyulassy Ágnes – Zakar Péter (szerk.): *Dixit et salvavi animam meam*. Tanulmányok a 65 éves Szegfű László tiszteletére. Szeged, 2007. 145–163., 151–152.

Serke/Serkéd²² falu és birtok, míg társaskáptalana a Szegedtől délre – Szentiván és Gyála szomszédságában levő – Papkeresztúr²³ falu és a hozzá tartozó birtok tulajdonosa volt. A káptalani birtokokról, illetve a birtokok közeléből származó személyek pedig mindig nagy eséllyel pályáztak egy-egy üresedésben lévő javadalomra.²⁴ A földrajzi adottságok mellett a gazdasági kapcsolatok, a marosi vízi út, a szegedi polgárok által birtokolt és a csanádi székeskáptalan hiteleshelyi vonzáskörzetébe tartozó tiszántúli birtokok és bérletek is magyarázzák, hogy a szegedi polgárfiúk ilyen jelentős mértékben szerepeltek a csanádi egyházmege központjában.

A Szegedhez legközelebb eső káptalani iskola, amelynek első tanítóit legendája szerint még maga Szent Gellért választotta ki,²⁵ jó alapokat adhatott a legmagasabb szintű tanulmányokhoz is. Ezt igazolja, hogy több mint száz tanulója folytatott később egyetemi stúdiumokat. Az országos tendenciának megfelelően körükben is a bécsi egyetem volt a legnépszerűbb: a csanádi iskola 104 egyetemet járt tanulójának 81%-a, míg a 100–110 szegedi peregrinus 85%-a tanult itt. A bécsit a krakkói követte 16%-kal, de voltak olyan tanulni vágyók is, akik Csanádról egészen Prágáig, Lipcséig vagy Wittenbergig mentek egyetemi tanulmányok folytatása végett. A Gellért püspök által alapított káptalani iskola, mely lektorainak negyede járt egyetemre a késő középkorban,²⁶ bizonyára a térség legjobb oktatási intézménye volt, és bizonyosan magasabb színvonalú, mint a Szegeden működő iskolák, melyekről sajnos csak kevés forrással rendelkezünk. Szeged helytörténeti kutatásában a középkori iskolákat illetően is Bálint Sándornak sikerült leszámolnia a régebbi irodalom (Reizner János, Szmollény Nándor, Iványi Béla) azon állításával, miszerint a laikus szegedi egyetemi hallgatók a kolduló rendek helyi stúdiumaiban tanultak volna. Ez ugyanis adatok, illetőleg hazai analógiák híján, de a rendi előírások miatt is elfogadhatatlan. Szeged egyetemjáró fiatalága sokkal inkább azokban a városi kegyuraság alatt álló plébániai iskolákban szerezte alapismereteit, melyek létre az 1522. évi egyházi tizedlajstromban szereplő két *magister*, továbbá öt *scholasticus* – akik lakóhelye iskolakörzetükhöz igazodhatott – említése utal.²⁷ Ezen iskolák a klerikusképzettségtől különböző, a 14. században megjelent gyakorlatias literátusképzettséget terjesztették. Az egyre növekvő számú, egyetemet járt személy hazatéréseivel és működésével a szegedi iskolák színvonala is folyamatosan emelkedett a késő középkorban. Mészáros István analógiák alapján feltételezi, hogy az említett 1522. évi szegedi tizedjegyzékben a *scholasticus*ok mellett említett *magisterek* a városi élet zavartalanságát biztosító *ars calculandi* és *ars scribendi* speciális ismereteinek oktatását végző városi magániskolák tanítói lehettek.²⁸

A csanádi káptalani iskolát viszont a Dél-Alföld legnagyobb káptalana működtette, és az ott szerezhető klerikusképzettséggel és kialakítható személyi kapcsolatokkal nagyobb esély

²² Engel Pál (szerk.): *Magyarország a középkor végén.* (elektronikus dokumentum); Borovszky: *Csanád vármegye története I.*, 165.

²³ Györffy György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I.* Budapest, 1987. 861.; Csánki Dezső: *Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában. I.* Budapest, 1890. 698.

²⁴ Köblös: *Az egyházi középréteg*, 48–49.; Fedeles: *A pécsi székeskáptalan*, 120.

²⁵ Szentpétery Imre (szerk.): *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stripis Arpadianae gestarum. II.* Budapest, 1938. 495–496.

²⁶ G. Tóth Péter: *A csanádi székeskáptalan kanonokjainak egyetemjárása a későközépkorban.* Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, 19. (2007/1–2) 37–58., 46., 55.

²⁷ Bálint Sándor: *Az 1522. évi tizedlajstrom szegedi vezetéknevei.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 105. Budapest, 1963.; Bálint: *Szeged reneszánsz kori műveltsége*, 18–22.

²⁸ Mészáros István: *Középkor végi városi iskoláink és a polgári réteg tananyagigényei.* In: Székely György (szerk.): *Eszmetörténeti tanulmányok a középkorról.* Budapest, 1984. 45–54., 52.

volt klerikusi pályára lépni és karriert építeni. A magyar székeskáptalanoknak átlagosan 28 tagja volt a középkorban. A legnagyobb székeskáptalan a pécsi és az esztergomi volt 39-40 kanonokkal, a legkisebb pedig a kalocsai, amely a 14. században 10 fős lehetett.²⁹ A kalocsai főegyházmegyében a bácsi székeskáptalan volt a jelentősebb. Ezt mutatja, hogy Bácsott 3 (a bácsi, a szegedi és a szerémi), míg Kalocsán 2 (a székesegyházi, más néven sárközi és a bodrogi) főesperes élt. (Néhány esetben a bodrogi főesperest is a bácsi káptalanban említették.) Minthogy a bács–kalocsai egyházmegye nagyobb, kétharmad részét – ráadásul a gazdagabb és sűrűbb településű, déli, bácskai és szerémi, illetve a Tisza menti részeket – a bácsi káptalanban élő főesperesek felügyelték, a bácsi káptalan jövedelmei jóval meghaladták a kalocsaiét, amit a kanonokok létszáma – melyet Koszta László 20 főre becsült – is tükrözhetett. Hiába volt azonban nagyobb és gazdagabb a bácsi székeskáptalan a kalocsainál, hiába élt ott a szegedi főesperes, mindez nem tudta ellensúlyozni a távolságot és a Bálint Sándor által hangsúlyozott rossz viszonyt Szegeddel, mert Kalocsán még így is több szegedi szerepelt, szám szerint 4, míg Bácsott 3 fő. Továbbá a kettősségből következőleg a kalocsai egyházmegyében szétaprózódtak a jövedelmek, így az érsekek mellett nem jött létre az egyházi középréteg nagy dunántúli székeskáptalanokhoz hasonló erejű intézménye. A dél-alföldi régió legnagyobb székeskáptalana a Szent Györgyről nevezett csanádi székeskáptalan lett, amelynek létszáma – a mai szövegében a 14. században összeállított nagyobb Gellért-legenda alapján – 30 fő lehetett. Az országos tendenciának megfelelően a 12–13. század fordulója körül társaskáptalan is létrejött Csanádon, melynek patrocíniuma a Szent Üdvözítő volt. Élére a főesperesek közül az elsőt, a székesegyházat állították, ettől kezdve a társaskáptalani prépost (*praepositus*) úgynevezett kispréposti méltóságát rendszeren a székesegyházi főesperes töltötte be. Amíg a székeskáptalan személyzete az egyházi társadalom középosztályát képezte, addig a társaskáptalanok – a királyi alapításúak kivételével – a székesegyház alsópapságát voltak hivatva összefogni. Ami a szegedieket illeti, ők a csanádi társaskáptalanban csakis a kispréposti tisztséget töltötték be, vagyis kivétel nélkül az egyházi középrétegbe sorolandók. Továbbá az is igen figyelemreméltó, milyen kimagasló arányban érték el a legmagasabb méltóságokat a csanádi káptalanokban: az ott szereplő 11 szegedi személyből 1 nagyprépost, 2 kisprépost, 1 olvasókanonok (*lector*) és 5 főesperes lett. Ehhez képest az ország összes többi káptalanában 2 kispréposti, 2 olvasókanonoki, 2 éneklőkanonoki (*cantor*), 1 őrkanonoki (*custos*) és 4 főesperesi javadalmat birtokoltak a szegedi származású klerikusok.

A Csanádon javadalommal rendelkező 11 szegedi közül 9 személy egyetemre is járt. A csanádi székeskáptalan személyi állományában is megfigyelhető, hogy a polgári származásúak esetében a legmagasabb az egyetemet jártak százalékos aránya: 87,5%; őket a mezővárosi polgárok követik viszonylag kevéssel lemaradva: 73%-kal.³⁰ Ez alapján joggal feltelezhetjük, hogy javadalomhoz jutásukban valóban domináns szerepe lehetett tanultságuknak. Összehasonlításként: az arisztokrata famíliák tagjai közül 33%, a köznemesek esetében 30%, a jobbágyi származásúaknál pedig 14% folytatott egyetemi stúdiumokat.³¹ Ezen jelenség magyarázatáért már Mályusz Elemér rámutatott arra, hogy társadalmi és művelődési viszonyaink sajátos fejlődése következtében az arisztokrácia és a nemesség mellett éppen a városi polgárság fiai mentek leginkább egyházi pályára. Az előkelő és vagyonos nemesi ifjak a családi birtoktest csorbítatlansága érdekében választották a papi hivatást,

²⁹ Koszta László: *Dél-Magyarország egyházi topográfiája a középkorban*. In: Kollár Tibor (szerk.): *A középkori Dél-alföld és Szer*. Szeged, 2000. 49–50.

³⁰ G. Tóth: *A csanádi székeskáptalan*, 42.

³¹ G. Tóth: *A csanádi székeskáptalan*, 42.

ahol összeköttetéseiknél fogva hamar elérték a nagyobb méltóságokat. „Az iparos, a kereskedő kevesebb életlehetőséget biztosíthat gyermekei számára, mint a jobbágy. Az ő élet-színvonaluk magasabb, s ezt több gyermek számára nehezebb fenntartani, mint a jobbágy-nak a falusi élet keretei között adódót. A céhek zártsága akadályozta meg az érvényesülést, az apa műhelyét vagy üzletét nem örökölheti több gyermek. Azok csak egyet-egyet juttatnak abba a helyzetbe, hogy az elért életmódot folytassa.”³² Az egyházi pályán való érvényesülésre pedig – bárói és főpapi kapcsolatok hiányában – a legjobb eszköz a minél magasabb szintű végzettség, illetve az egyetemen szerzett kapcsolatok voltak. Az egyetemi tanulmányok alatt kiváló alkalom kínálkozott új ismeretségek szerzésére, személyes kapcsolatok kialakítására. Az egyes egyházi javadalmakról is könnyen informálódhattak az érdeklődők, sőt akár beneficiumhoz is juthattak e kapcsolatok által. Az ilyen kapcsolatokra jellemző, hogy az egyházi közéletben belül már szinte jelentéktelen volt, ki milyen társadalmi kategóriából származott. Úgy tűnik, ez – a tandíj előteremtésének cseppet sem utolsó szempontjától eltekintve – az egyetemi polgárok között sem volt szempont. A javadalomhoz segítség ugyanis teljesen független a származási kategóriáktól, polgár polgárt, jobbágy jobbágyot, nemes nemest éppúgy juttatott – minimum köznemesi életszínvonalat biztosító – kanonikátushoz, mint jobbágy nemest, nemes jobbágyot, polgár nemest stb.³³ Nyilvánvaló, ha egy személy több egyetemen is alakított ki ilyen kapcsolatokat, az még sikeresebb stratégiának bizonyulhatott később. Így gondolkodhatott Szegedi Zákány Imre, a jáász³⁴ – esetleg régi magyar³⁵ – származású illusztris szegedi Zákány család tagja is, aki 1527-ben a krakkói,³⁶ majd 1529-ben már a bécsi egyetemet látogatta.³⁷ Atyafia, Szegedi Zákány Gáspár 1534-ben Bécsben,³⁸ majd 1536-ban Krakóban folytatta tanulmányait.³⁹ Mind Imre, mind pedig Gáspár igazolható javadalomszerzése előtt végezte felsőfokú tanulmányait, vagyis csupán családjuk – melynek tagjai a 15. századtól Szeged patrícusai közé tartoztak és nemességet is szereztek⁴⁰ – támogatása is elegendő volt a bécsi és krakkói egyetem látogatásához. Imre 1536-ban a csanádi Szent György székeskáptalan prépostja,⁴¹ míg Gáspár ugyanitt 1540-ben a Szent Üdvözítőről nevezett társaskáptalan prépostja és egyben székes-

³² Mályusz Elemér: *Egyházi társadalom a középkori Magyarországon*. Budapest, 1971. 111.

³³ Köblös: *Az egyházi középréteg*, 43.

³⁴ Blazovich László: *Városok az Alföldön a 14–16. században. Dél-alföldi évszázadok 17*. Szeged, 2002. 127–129.; G. Tóth Péter: *Gondolatok a szegedi Zákány család eredetéről és tagjainak 16. századi szerepléséről*. Belvedere Meridionale, XXI. (2009) 1-2. sz. 99–101.

³⁵ Kiss Lajos: *Földrajzi nevek etimológiai szótára I–II*. Budapest, 1997. 793–794.; Kázmér Miklós: *Régi magyar családnevek szótára: 14–17. század*. Budapest, 1993. 1156.; Inczei Géza: *Szeged környékének földrajzi nevei*. Budapest, 1960. 99.; Bálint: *Az 1522. évi tizedlajstrom*, 16.; Blazovich: *Városok az Alföldön*, 127.

³⁶ Schrauf: *A krakkói magyar tanulók*, 26., 98.; Szögi László: *Magyarországi diákok lengyelországi és baltikumi egyetemeken és akadémiákon 1526–1788. Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban* 9. Budapest, 2003. 55. *Emericus Stephani de Zegedino* 1527. okt. 10-én a krakkói egyetemen.

³⁷ Schrauf Károly: *Magyarországi tanulók a bécsi egyetemen. Magyarországi tanulók külföldön IV*. Budapest, 1902. 190.

³⁸ Frankl Vilmos: *A hazai és külföldi iskolázás a XVI. században*. Budapest, 1873. 230.; Schrauf: *Magyarországi tanulók a bécsi egyetemen. Magyarországi tanulók külföldön IV.*, 190. *Caspar Sacken Segediensis*

³⁹ Schrauf: *A krakkói magyar tanulók*, 31., 103. 1536-ban mint Tamás fia szerepel, *Casper Thome de Syegyed*

⁴⁰ Blazovich: *Városok az Alföldön*, 127.

⁴¹ Borovszky: *Csanád vármegye története I.*, 392–393.; Juhász: *A csanádi székeskáptalan*, 32.

egyházi főesperes lett.⁴² Idősebb rokonuk, Szegedi Zákány Balázs – Zákány István, az 1524 és 1542 közötti szegedi főbíró testvére⁴³ – is előbb Bécsben iratkozott be az egyetemre 1509-ben, majd Krakóban szerzett *baccalaureatus artium* fokozatot 1511–1513 között folytatott tanulmányai eredményeként.⁴⁴ Elhivatottságát mutatja, hogy 1522–1524 között már Bolognában tanult jogot, amihez a szükséges előfeltételt a Krakóban szerzett *baccalaureus* fokozata biztosította számára. Szegedi Zákány Balázs csanádi kanonoki javadalmára első forrásunk épp a bolognai magyar hallgatók anyakönyvéből való, amiben 1522-ben még nem, csak 1524-ben, a kánonjogi doktorrá válásának évében említik stallumát.⁴⁵ Véleményünk szerint vagy eleve már a csanádi székeskáptalan tagjaként ment Bolognába a legmagasabb szintű jogi képzésért, vagy önállóan kezdte meg ottani tanulmányait, és a csanádi káptalan javadalom adásával kötelezte el őt magához, így gondoskodva személyi állományának értelmiségi utánpótlásáról. Bolognai tanulóévei alatt az ifjú magyarországi értelmiségiek Wolphard Adorján által vezetett humanista köréhez tartozott. A humanistaként Wolphardus nevet használó gyulafehérvári kanonok (később főesperes, majd 1538-ban már erdélyi püspöki *vicarius*) feltett szándéka volt Janus Pannonius összes versének kiadása külföldi egyetemi tanulmányai során.⁴⁶ Az általa 1522. október 4-én kiadott kötetbe Szegedi Zákány Balázs is írt egy Janus Pannoniust magasztaló nyolcsoros latinul, ezáltal ő lett az első szegedi szerző, akinek műve nyomtatásban jelent meg.⁴⁷ Bolognából való hazatérte után Szegedi Zákány Balázs 1527-től kereken egy évtizedig a sebesi főesperes tisztségét töltötte. Véleményünk szerint az, hogy a szegedi Zákány család három sarja is nagyjából egyidőben helyezkedett el az egyházi pályán, azt mutathatja számunkra, hogy a szegedi polgárok legtekintélyesebb patríciusi családjaiban is érvényesült a Mályusz Elemér által megállapított tendencia.

Köblös József a budai, fehérvári, győri és pozsonyi káptalannal foglalkozó mérvadó munkájában a káptalanokba egyházi kapcsolatok útján való bejutás tárgyalásánál annak szemléltetésére, hogy a magyar egyházi javadalmak mennyire naprakészen informáltak voltak arról, hogy hol vannak javadalom-üresedések, amelyekről rögtön értesítették is egymást, a következő példákat említi. 1498-ban Bálint budavári káplán értesíti barátját, Pál visegrádi káplánt, hogy kérését teljesítve kápláni hely után nézett, és talált is egy megüresedett Pesten; ha megfelel, sürgősen folyamodjon érte. 1503-ban Szalócai András és Sebestyén mester szepesi kanonokok ajánlják Bártfa városa számára prédikátornak Mihály papot, 1506-ban pedig a *baccalaureus artium* fokozatot szerzett Kunisch Mátyás pap ír szintén Bártfa városának: miután megtudta, hogy három üres oltárigazgatóság is van a plébániatemplomban, az egyiket a maga számára kéri. Nyilván őt is valamilyen ottani ismerőse biztatta e lépés megtételére. Ilyen baráti kapcsolatok bárhol kötődhetnek, egyetemi foko-

⁴² Borovszky: *Csanád vármegye története I.*, 404.; Juhász: *A csanádi székeskáptalan*, 38. Juhász 1543-tól tartja igazolhatónak javadalmát.

⁴³ Blazovich: *Városok az Alföldön*, 127.; Kulcsár: *Az egységes város*, 435.; Szakály Ferenc: *Török megszállás alatt (1543–1686)*. In: Kristó Gyula (szerk.): *Szeged története 1. A kezdetektől 1686-ig*. Szeged, 1983. 535–738., 638.; Vö. G. Tóth: *Gondolatok*, 102–103.

⁴⁴ Schrauf: *A krakói magyar tanulók*, 16., 81.

⁴⁵ Veress Endre: *Olasz egyetemeken*, 86. *Blasius Zachan Seghalmus* (itáliai tollhiba) *filius Ymerici dioecesis Bachiensis, canonicus Chanadiensis et scholaris Bononiae et solum studens in iure canonico* (1524. mart. 10.), *d. Blasius doctor in iure canonico* (1524. martii 11.).

⁴⁶ Vekov Károly: *A humanista műveltség műhelyei. A gyulafehérvári káptalani oktatás*. Szeged, A Város folyóirata, 20. (2008) 2-3. sz. 16–19., 18–19.

⁴⁷ Veress Endre: *Olasz egyetemeken*, 81. *Blasius Zakan Segedinus Pannonius Janus Pannoniusról* írt *octostihonja*. A verset lásd: Kulcsár: *A szabad királyi város*, 478.

zata alapján azt is el lehet képzelni, hogy egy bártfai születésű egykori tanulótlársa volt az informátor. Köblös az általa vizsgált négy káptalan esetében kimutatja, hogy a Dengelegiek, Lábadiak és Pápaiak meglepően sok helyen jutottak javadalomhoz, s emellett megemlíti, hogy a Csanádiak, Szegediek, Szatmáriak, Németiek és Újlakiak is sűrűn fordulnak elő több káptalanban is, arra a feltételezésre jutva, hogy volt egymáshoz valami közük.⁴⁸ A Köblös által vizsgált időszakban (1458–1526) a budai társaskáptalanban két, a győri székeskáptalanban négy, a pozsonyi társaskáptalanban egy szegedi javadalmas volt, összesen tehát hat személy, mert Szegedi János Győrött és Budán is szerepelt. Ezen hat személy közül három esetében ismeretlen a javadalomhoz jutás mikéntje, a többieknél pedig az adott testületben már hamarabb javadalommal bíró földi vagy rokon Szegedi segítségét valószínűsítette Köblös. Adattárát átvizsgálva azt tapasztaltuk, hogy a káptalanba való bejutás mikéntjének szempontjából kérdéses Szegediek javadalomhoz jutása idején több Csanádi is szerepel a dunántúli káptalanokban. Ha figyelembe vesszük továbbá a csanádiak és a szegediek közötti személyi kapcsolatok jelentős és kiterjedt voltát, jelen esetben azt, hogy a ha Szegedi közül kettő Csanádon is bírt káptalani javadalommal és hogy közülük legalább egy személy biztosan a csanádi káptalani iskola tanulója volt, tálcán kínálkozik a megoldás: a Csanádiak segítettek javadalomhoz a Szegedieket. Ahogy Köblös József feltételezi, hogy Szegedi Egyedet pozsonyi javadalomszerzésében (1503) Szegedi Gergely győri kisprépost (1495–1517) támogatta, ugyanúgy valószínűsíthető, hogy Szegedi Gergely pedig Csanádi János fehérvári kanonok (1488–1508)⁴⁹ segítségének köszönhette javadalmát. Ezek után már nem is meglepő, hogy 1502-ben Csanádi János is kanonoki stallumhoz jutott a győri káptalanban, ahol 1503-ig komáromi főesperes, 1509–1519 között pedig mosoni főesperes volt. Ebben a tisztségben Szegedi János lett az utódja, aki nem sokkal ezt követően, 1521–1522 között már a csanádi egyházmegye temesi főesperességének élén állt.

Egy másik jól megfigyelhető tendencia mind a Csanádiak, mind a Szegediek esetében, hogy a Köblös által vizsgált négy dunántúli káptalan közül leginkább az egyikbe tudtak rokonainknak és/vagy földijeiknek közbenjárásukkal javadalmat szerezni. Így a hat Szegedi személy közül négy a győri káptalanban, míg a négy Csanádi javadalmas közül három a fehérvári testületben szerepelt.

A személyi kapcsolatokra és a szegediek csanádi szerepére is jó példát szolgáltat Szegedi Kis István, a magyarországi reformáció egyik vezéregyéniségének története. Szegedi Kis István 1505-ben született Szegeden. A szülővárosában, Lippán és Gyulán folytatott hazai tanulmányait követően a krakkói egyetemre járt öt évig, majd meghatározó jelentőségű félévet töltött a wittenbergi egyetemen, ahol Luther és Melancthon hallgatója volt.⁵⁰ Wittenbergből 1543 végén, vagy 1544 elején érkezett haza. Hihetőleg egyenesen szülővárosába tartott, hogy kipihenje fáradalmait. De amint hazaérkezéséről csanádi barátai értesültek, siettek a nagy tudású férfit a csanádi iskola tanárául meghívni. Csanádnak – Csaoli Ferenc Mohácsnál történt halála után évtizedekig nem lévén ott tartózkodó és a pápa által is megerősített püspöke – a nagyprépost volt az első embere. A már említett Szegedi Zákány Imre nagyprépost nem egymaga volt szegedi származású méltóságviselő ekkor Csanádon, hanem a már szintén említett atyafiai: Szegedi Zákány Gáspár társaskáptalani prépost és székesegyházi főesperes, valamint Szegedi Zákány Balázs sebesi főesperes is, kik sok dicséretet hallottak a Wittenbergből imént hazatért földijük felől. Ám Szegedi Kis István túl nagy tűzzel fogott hivatása teljesítéséhez: nemcsak a káptalani iskola felsőbb tagozatán tanított, ha-

⁴⁸ Köblös: *Az egyházi középréteg*, 49.

⁴⁹ Köblös: *Az egyházi középréteg*, 341.

⁵⁰ Borovszky: *Csanád vármegye története I.*, 285.

nem a nép körében is hirdette merőben új tanait.⁵¹ Luther tanítványaként merészen támadta az egyházat, így a csanádi főpapok csakhamar elfordultak tőle, sőt egyházellenes izgatásairól jelentést tettek Fráter György országos közbírónak is, ki rövid úton sógorával, Perusics Gáspár csanádi várparancsnokkal vonatta felelősségre a merész újtót. Szegedi Kis István bátran szembeszállt a várparancsnokkal is, de végül számkivetettként volt kénytelen távozni Csanádról.⁵² Hosszú pályafutása további részében szinte minden jelentősebb hódoltsági kereskedelmi központban megfordult. Szegedi Kis Istvánt tudományos munkásságának színvonala is magasan a korabeli reformátori átlag fölé emeli: *Theologiae syn-cerae Loci communes de Deo et homine* című hittankönyve több kiadásban is napvilágot látott, és még külföldön is nagy népszerűségnek örvendett.⁵³

A szegediek csanádi egyházi javadalomszerzésének vizsgálatakor nem hagyhatjuk figyelmen kívül a két szegedi származású csanádi püspököt sem. Szegedi Baratin Lukács⁵⁴ jómódú szegedi borkereskedő család kisebbik fiúgyermekéeként – a hazai társadalmi és művelődési viszonyok sajátos fejlődéséből következő, már említett okok miatt⁵⁵ – egyházi pályára lépett. Lukács is a csanádi klérusba vétette föl magát és tanulmányait a csanádi székeskáptalani iskolában végezte. A királyi kancellárián való előmenetelének elismeréseként egyre magasabb egyházi javadalmakat kapott. A királyi levéltár őreként előbb Csanádon sebesi főesperes (1483–1487), majd királyi kincstartóként boszniai (1490–1493), csanádi (1493–1500) és végül zágrábi püspök (1500–1510), 1502-ben pedig királyi személynök lett.⁵⁶ Tudva, hogy Szent Gellért székét csak a kalocsai érsekkel való konfliktusa miatt cserélte fel az Esztergom alá tartozó zágrábi püspökségért, és ismerve a szegedi Szent Demeter egyház melletti gazdag alapítványát, joggal feltételezhetjük, hogy nem fukarkodott a tehetséges szegedi klerikusokat csanádi káptalani javadalmakhoz segíteni. Ehhez képest viszont csupán egyetlen szegedi jutott Csanádon javadalomhoz Lukács főpázsztorkodása alatt. Ez a személy Szegedi Szerafin volt, aki – más peregrinusokhoz hasonlóan – előbb a szerényebb anyagi áldozatokat kívánó bécsi egyetemre járt 1486-ban,⁵⁷ majd már két csanádi javadalom birtokában a jóval költségesebb padovai egyetemen végezte stúdiumait 1493 és 1497 között.⁵⁸ A padovai világi és egyházi hatóságok előtt született dokumentumok, amelyek az egykori hallgatók ügyes-bajos dolgait örökítették meg, kivételes forrásként szolgálnak Szerafin személyére nézve. 1493. április 13-án tanúként van jelen Thurzó Zsigmond ügyvédvallásánál, majd 1497. augusztus 16-án ismét tanúként szerepel. Csakis ebből a két oklevélből derül ki, hogy Padovában tanult, ugyanis az egyetem magyarországi tanulóinak anyakönyvében nem szerepel a neve, továbbá Csanádon viselt javadalmairól is ezek-

⁵¹ A tantermen kívüli oktatás már önmagában is szabálysértő magatartás lehetett, mivel az iskolai szabályzatok általában tiltották azt. Lásd: Mészáros István: *Az iskolaügy története Magyarországon 996–1777 között*. Budapest, 1981. 63.

⁵² Borovszky: *Csanád vármegye története I.*, 286–290.

⁵³ Szakály: *Török megszállás, 638–639.*; lásd még: Bartha Tibor (szerk.): *Tanulmányok és szövegek a magyarországi református egyház XVI. századi történetéből*. Studia et acta ecclesiastica 3. Budapest, 1973. 13–214.; Kathona Géza: *Fejezetek a török hódoltsági reformáció történetéből*. Humanizmus és reformáció 4. Budapest, 1974. 81–189.

⁵⁴ Juhász: *A csanádi püspökség története 5.*, 80–97.

⁵⁵ Lásd: 19. jegyzet.

⁵⁶ Bónis: *Szentszéki regeszták*, 232., 314., 335., 359.

⁵⁷ Schrauf: *Magyarországi tanulók a bécsi egyetemen*, 168.

⁵⁸ Varga Imre: *Magyarországi tanulók a padovai egyetemen a XV–XVI. századfordulón*. Irodalomtörténeti Közlemények, 79. (1975) 211–218., 217. *Seraphinus de Segedino lector et canonicus Csanadiensis*

ből értesülünk először. Mi több, az 1493. évi forrás Szerafint a boszniai püspök testvéreinek nevezi, eszerint Szegedi Baratin Lukács testvére volt.⁵⁹ Lukács zágrábi püspökként Márton nevű testvéréről is gondoskodott, zágrábi kanonikátust szerezve számára, hogy 1502-ben Bécsben, majd Padovában folytathassa tanulmányait.⁶⁰ Szembeötlő, hogy egy Szegedi János, aki 1502-ben még bécsi hallgató volt,⁶¹ 1504-ben szintén zágrábi kanonikként tanult Padovában.⁶² Valószínűleg őt is Lukács püspök segítette javadalomhoz, vagy annak Márton öccse járt közben tanuló társa érdekében. Szegedi Szerafin csanádi olvasókanonoki (1497–1499),⁶³ majd székesegyházi főesperesi, egyben kispéposti (1501–1523)⁶⁴ működésének ideje alatt már négy szegedi is bejutott a székeskáptalan személyi állományába. Nem könnyű megítélni esetükben, hogy a csanádi javadalom elnyeréséhez valóban szükségük volt-e a testületen belüli személyes kapcsolatra, vagy elég volt csupán a területiség személytelen mechanizmusának érvényesülése és származási közegük, a polgárság vallásosság és művelődés iránti fogékonysága.

A másik szegedi származású csanádi püspök esetében már korántsem ilyen egyértelmű a helyzet. Szakály Ferenc hangsúlyozza ugyan Musinai Gerván János – kinek apja állítólag Szeged város bírója volt⁶⁵ – csanádi püspökként betöltött szerepét a szegedieknek csanádi egyházi javadalmakhoz való jutásában,⁶⁶ azonban erre nem volt túl sok lehetősége. Musinai Gerván János szerencsi apát és a bencés rend tagja volt, Szapolyai János régi híveként került a mohácsi csatavesztés következtében megüresedett csanádi püspöki székbe. Ám már 1527-ben átpártolt Ferdinándhoz (aki három év tartamára ráruházta az egyház kegyúri jogát is), így bajosan bírhatta továbbra is a János király országrészéhez tartozó püspökséget.⁶⁷ 1529-ben Erdélybe ment Török Bálinttal, és május 22-én részt vett a Péter havasalföldi vajdával vívott ütközetben, amelyben életét vesztette. Így nem meglepő, hogy egyetlen személyt sem találunk, amikor a Csanádon közvetlenül Mohács után javadalmat szerzett szegediek számát vizsgáljuk.

A középkori Szeged és Csanád kapcsolata korántsem merült ki az eddig vázoltakban. Amíg Szeged polgárfiai a klerikusképzés, egyházi javadalmak szerzése és összeköttetések kiépítése végett Csanádra mentek, addig a Csanád vármegyei jobbágyok jogi és gazdasági előnyök érdekében Szegedre települtek.⁶⁸ Noha Szeged és főesperessége a középkorban végig a bács-kalocsai főegyházmegyéhez tartozott, mint láthattuk, annál is több szállal kapcsolódott a csanádi püspökséghez és székeskáptalanához.

⁵⁹ Varga: *Magyarországi tanulók*, 217. *Serafino da Segedino, fratello del vescovo della Bosnia*

⁶⁰ Kulcsár: *A szabad királyi város*, 480. Lukács püspök családjáról tudni lehet még, hogy legidősebb testvére, János haláláig Szegeden, a Szent Demeter utcában lakott, és a város előkelő polgárai közé tartozott, szorgalmasan művelte az apjuktól örökölt kamonczi szőlőjét a Szerémségben. Két leánytestvére is volt, Katalin és Zsófia. Juhász: *A csanádi püspökség története* 5., 81.

⁶¹ Schrauf: *Magyarországi tanulók a bécsi egyetemen*, 154.

⁶² Veress: *A paduai egyetem*, 24.

⁶³ Borovszky: *Csanád vármegye története I.*, 397.; Juhász: *A csanádi székeskáptalan*, 44.

⁶⁴ Borovszky: *Csanád vármegye története I.*, 403–404.; Juhász: *A csanádi székeskáptalan*, 38.

⁶⁵ Jászay Pál: *A magyar nemzet napjai a mohácsi vész után I.* Pest, 1846., a 114. oldalon lábjegyzetben: *Filius Iudicis Civitatis Zegediensis, Chanadiensis (Episcopus)*

⁶⁶ Szakály: *Török megszállás*, 638.

⁶⁷ Borovszky: *Csanád vármegye története I.*, 368–369.; Juhász Kálmán: *A csanádi püspökség története* 6. (1500–1552). *Csanád vármegyei könyvtár* 43. Makó, 1947. 58.

⁶⁸ Lásd: Bálint: *Az 1522. évi tizedlajstrom*, 12.